

УДК 821.111 “19-20”

АНІМАЛІСТИЧНІСТЬ ЯК РИСА МОДЕРНІСТСЬКОЇ “ФЕНТЕЗІ” ДЕВІДА ГЕРБЕРТА ЛОРЕНСА “ЛИС” (“THE FOX”)

Світлана Кияшко

*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,
просп. Гагаріна, 72, м. Дніпропетровськ, 49000,
e-mail: kuyashko@gmail.com*

Розглянуто змістові паралелі повісті Д. Г. Лоренса “Лис” (1923) з британськими народними казками і байками Езопа; висунуто припущення щодо філософського підґрунтя центральної міфологеми “Лиса”.

Ключові слова: Лоренс, Лоуренс, Лис, модерністська “фентезі”, зооморфна “фантазія”, анімалізм, метаморфоза.

Повість Девіда Герберта Лоренса “Лис” (“The Fox”), яку розглянуто у статті, нині не є широковідомою вітчизняному читачеві. Нещодавно виданий переклад російською [2] відразу став бібліографічною рідкістю, – саме цим можна пояснити і невідомість твору, і його випадіння з поля зору українських дослідників, які беруться узагальнити головні риси поезики Лоренса.

Західна аналітична бібліографія повісті “Лис” налічує понад сорок робіт [18, с. 334]: полеміку дослідників зосереджено довкола реалізованих тут елементів дарвіністських, фрейдистських і теологічних концепцій.

Позаяк далі мова йтиме про казкові риси повісті та літературні паралелі, у переказі ми маркуватимемо елементи сюжету, використовуючи визначення класифікації Володимира Проппа [4, с. 27–61, 73–77]. Відповідно до сюжетних метаморфоз допустиме *суміщення персонажів та асиміляція* (терміни Проппа) функцій дійових осіб. Функції розглядатимемо послідовно.

Події відбуваються в Англії 1915 року. Подруги Джил Бенфорд (за Проппом – *антагоніст*) та Елен (Неллі) Марч (*герой і героїня*) вирощують курчат на віддаленій фермі. Обом жінкам близько тридцяти років. Бенфорд – власниця ферми. Нервова та ніжна за натурою, вона займається домашніми справами і фінансами. Марч – фізично міцна, мовчазна, майже безголоса (*недостача*). Її чоловічу роль підкреслюють рушниця, яку вона носить, і прізвищ з “войовничою” етимологією (March від лат. Martius (“березень”), від Mars (“Марс”, бог війни) [17, с. 1897]), вона виконує важку роботу: рубає дрова, ремонтує огорожу і вистежує лиса, який унадився в курник.

Лис (*антагоніст, чарівний помічник*), зображений як людина, полонив свідомість Марч, став її нав’язливою ідеєю. Далі в оповіданні ілюзії Марч та об’єктивна дійсність химерно переплетені – художній ефект, до якого ми звернемося пізніше, розглядаючи фантастичні властивості твору. Протягом усього часу читач залишається у непевності

– неможливо збагнути, чи свідомість героїні творить фантоми, чи дійсно відбувається ще одна зустріч з лисом.

Збитки від набігів лиса зводять нанівець працю Марч, вона впадає у відчай. Однак, вона сумнівається, чи треба вбивати лиса, адже він є для неї істотою, яка має душу, живим творінням. Їй подобається про нього думати.

Збігає час. Бенфорд повністю задоволена усамітненням, у той час, як Марч відчуває розчарування від того, що справи йдуть погано. Через три роки (*потроєння; побутова раціоналізація* перед отриманням помічника [4, с. 68, 39]) на фермі з'являється двадцятирічний солдат Генрі Гренфель (*антагоніст, дарувальник, герой*). Він приїхав з військового табору, щоб розшукати свого діда (*попередня відсутність*), колишнього господаря ферми, не знаючи, що той давно помер. Йому ніде зупинитися, і Бенфорд пропонує йому якийсь час пожити на фермі.

Вночі того ж дня Марч бачить сон, дуже схожий на дійсність, у якому лис є проекцією її витіснених бажань [7, с. 195; 8, с. 208]: почувши вночі біля дому чудовий спів, вона виходить і бачить лиса. У розкішному хустрі пшеничного кольору він веде свою пісню, ваблячи жінку. Вона наближається, намагається торкнутися його – лис кусає її за зап'ясток, і обертаючись бігти, обмаює хвостом. Пухнастий хвіст, немов вогненний, обпалює обличчя, вуста героїні. Марч прокидається від болю. Дотик хвостом уві сні – метафора *ініціації* [4, с. 148] героїні (*таврування*).

Досвідчений мисливець Генрі оселившись на фермі майже не допомагає у господарстві, але здобуває харч, стріляючи диких кролів та качок. Генрі здається Марч тим лисом, який краде їхніх курчат (*фантазійна трансфігурація*, за Проппом). Між Генрі й Марч виникає взаємний потяг, він пропонує їй одружитися (*підступ, необґрунтовані домагання*). Марч не може розібратися у власних почуттях. Охоплена ревностями Бенфорд влаштовує скандал і переконує подругу порвати стосунки з юнаком, тому що, на її думку, він хоче її використати (*заборона*). Генрі підслуховує розмову хазяйок (*вивідування*) і тієї ж ночі вбиває лиса з рушниць (*протидія, шкідництво*).

Опис епізоду, коли Генрі підстерігає лиса, містить гавкіт собак як звукову характеристику “тісної” Англії і лиса – як образу “незручної” Англії: “*As he stood under the oaks of the wood-edge he heard the dogs from the neighbouring cottage up the hill yelling suddenly and startlingly, and the wakened dogs from the farms around barking answer. And suddenly it seemed to him England was little and tight, he felt the landscape was constricted even in the dark, and that there were too many dogs in the night, making a noise like a fence of sound, like the network of English hedges netting the view. He felt the fox didn't have a chance. For it must be the fox that had started all this hullabaloo. ... It seemed to him it would be the last of the foxes in this loudly-barking, thick-voiced England, tight with innumerable little houses*” [15, с. 33].

У цей час Марч знову бачить сон, у якому вона вкладає у труну Бенфорд, загорнувши її в лисячу шкуру, – ще одне витіснене бажання, за Зигмундом Фройдом. Пізніше, після реальної смерті Бенфорд, у тексті двічі є фраза: “*She was glad Jill was dead*”.

На ранок Марч і Бенфорд йдуть подивитися на вбитого лиса (*пособляння; наділення чарівним засобом як особною формою чарівного помічника*). Вигляд тварини, підвішеної догори ногами, пригнічує Марч, вона сумно гладить красеня-лиса, тримає в руках його голову, але не виявляє всієї повноти свого смутку в присутності юнака. Пізніше вона

відмовиться одягти лисяче хутро. “*Later in the day she saw the fox’s skin nailed flat on a board, as if crucified. It gave her an uneasy feeling*” [15, с. 37].

Розп’яття – символ страждання, символ, пов’язаний з темою воскресіння, переродження. У цьому епізоді “Лис” Лоренса тематично перегукується з повістю Девіда Гарнетта (David Garnett) “Lady into Fox” (1922). “Розп’ята” шкура лиса – міфологема, глибина якої відкривається через уривок з іншої “фантазії” Лоренса, оповідання “Щасливі привиди” (“Glad Ghosts”) (1926): “...in this crucifixion business the crucified does not put himself alone on the cross. The woman is nailed even more inexorably up, and crucified in the body even more cruelly. It is a monstrous thought. But the deed is even more monstrous. Oh, Jesus, didn’t you know that you couldn’t be crucified alone? – That the two thieves crucified along with you were the two women, your wife and mother! You called them two thieves. But what would they call you, who had their women’s bodies on the cross? The abominable trinity on Calvary!” [14, с. 158].

Для подальшого аналізу міфологеми “розпнутої шкіри лиса”, яка заслуговує на окреме дослідження, важливо зважати на авторський акцент в опозиції “релігійний (творчий) мотив – сексуальний мотив”: “...that is, the essentially religious or creative motive is the first motive for all human activity. The sexual motive comes second. And there is a great conflict between the interests of the two, at all times” [13]. Приклад звуженого фрейдистського трактування художньої символіки повісті з вилученим релігійним контекстом знаходимо в роботі Клода Синзелла (C. Sinzelle) “Skinning the Fox: A Masochist’s Delight” [20, с. 161–179].

Під впливом сновидіння про смерть подруги та лисячу шкуру, пригнічена реальним вбивством лиса, Марч визнає свій потяг до Генрі й погоджується вийти за нього (за Проппом, *заборону порушено*). Відпустка Генрі закінчується, він повинен їхати до табору (*відправлення*). Юнак планує повернутися й укласти шлюб з Марч до Різдва й відтак удвох податися до Канади. Стосунки трійці загострюються ще до від’їзду: Генрі й Бенфорд стають антагоністами, які борються за Марч. За відсутності Генрі Марч знову опиняється під неподільним впливом Бенфорд. Незабаром Генрі отримує від коханої листа, у якому вона сповіщає, що між ними все скінчено. Він розуміє, що ініціатором листа є Бенфорд (*переслідування*). Знетямившись від її втручання, юнак випрошує добову відпустку і поспішає на ферму, щоб назавжди позбутися суперниці (*протидія*).

Під’їжджаючи до ферми на велосипеді, Генрі зустрічає біля огорожі Марч і Бенфорд, які радяться щодо повалення ялини на краю поля. Ялина стоїть, але її вже підрубано, залишилося завдати кілька ударів сокирою (*важке завдання*). Юнак пропонує допомогу, використовуючи це як приховування задуманого вбивства. Майстерність звіролова допомагає йому так зрубати ялину (*рішення*), що дерево, падаючи, зачіпає Бенфорд. Перед цим він голосно просить Бенфорд відійти, тому для свідків – Марч і священника, який стоїть поряд, – її смерть є нещасним випадком (*перемога*).

Марч і Генрі одружуються (*весілля, за Проппом*) і планують швидко переселення до Канади. У їхніх стосунках виникає незрозуміла напруженість. Кінець історії залишається відкритим: життєві сили майже повністю залишають Марч, але вона продовжує боротися за незалежність, до якої звикла у період життя з Бенфорд (*недостача*). При цьому Генрі, настійний за характером, відчуває потребу повністю підпорядкувати дружину власній волі (*за Проптом, недостача*).

Казкові функції персонажів, виразна анімалістична символіка дають можливість порівнювати повість “Лис” з цілою низкою літературних попередників, у яких розробляються схожі сюжети й образи. Зупинимося на деяких елементах повісті детальніше.

Незважаючи на зусилля Марч, птаство на фермі почувається не дуже добре. Після сніданку кури стають важкими і сонними. Марч вирішує давати птиці гарячий корм вночі, але це не приносить бажаного результату [15, с. 2]. Цей епізод перекидає алегоричний місток до байки Езопа “Жінка і курка” (“The Woman and the Fat Hen” [9, с. 4]). Надалі Марч і Бенфорд постійно порівнюються з домашньою птицею. Сюжет забезпечує “дівчат-курок” тваринним (лис) і людським (Генрі) антагоністами. Схоже, що Лоренс переосмислює образи британських народних казок “Mr Korbes the Fox” (у варіанті “Herr Korbes” братів Грімм лис не названий [10, с. 482–484], англійської народної пісні “The Fox” [16, с. 78–79], яку було складено на основі поезії середньоанглійського періоду і байки Езопа “Собака, півень і лисиця” (“The Dog, the Cock and the Fox” [9, с. 20]).

Коли Генрі пропонує Марч одружитися, вона відмовляє йому саме тими словами, які він передбачав від неї почути [15, с. 19], що надає образу дівчини чарівної зумовленості (казкова *функція*, за Проппом) [4, с. 72–74].

Коли Марч напівіронічно ділиться з Генрі своєї фантазії про те, що вона уявляє його лисом, той відповідає їй: “It’s the first time that I’ve been taken for a fox” [15, с. 27]. У контексті казкової функціональності персонажів слова набувають підтексту “Ти першою дізналась про мою таємницю” (*впізнання*, за Проппом).

Щоб переконати Марч побратися, юнак веде її до хижки, де було підвішено вбитого лиса, а пізніше висіла “розіп’ята” шкіра. “He took her to a dark corner of the shed, where there was a tool-box with a lid, long and low” [15, с. 39]. Тут у тексті відчутно бринять ноти таємниці й жаху, властиві британським казкам “The Girl Who Got Up The Tree”, “Mr. Fox”, “Mr. Fox’s Courtship” [10, с. 360, 394–396, 397–399].

Напередодні від’їзду, коли шлюбний договір ще не укладено, Марч раптово з’являється перед юнаком у звабливій сукні, яка повністю змінює її вигляд (*трансфігурація*, за Проппом). Криючи роздратування, Бенфорд радить подрузі переодягтися: “You’ll catch your death in that thin frock” [15, с. 46], (*шкідництво*). Тут навмисне приховано частину виразу “To catch one’s death of cold”. Та Генрі, виявляючи турботу, пропонує Марч загорнутися в плед. Того ж вечора, прогулюючись з Марч (*пособництво*), Генрі намагається переконати її поїхати з ним до Канади. Коли юнак освідчується у коханні, Марч, відчуваючи потужне биття його серця, забуває про Джил (*ліквідація нестачі*). Вони повертаються, і Бенфорд з’являється перед ними мов “підозріла маленька відьма” (“queer little witch”), (*трансфігурація*). “Evil he thought her look was, and crossed his fingers” [15, с. 51].

Роблячи попередній висновок можна зауважити, що трансформація рольових функцій дійових осіб повісті “Лис” є основою гри з різними казковими парадигмами і перетвореннями міфу.

Вивчаючи характер фантастичного у творі, дотримуючись класифікації Цветана Тодорова [6], відзначимо, що сюжетні події твору залишаються у межах реально можливого, не виходять за межі законів природи. Марч певний час живе з істотою чоловічої статі, яку вважає за лиса. Дії Генрі Гренфеля свідчать про те, що він – людина. Проте внутрішні переживання дівчини, які подекуди є невіддільними від авторської мови, рясніють описами зовнішності та звичок Генрі, що підкреслюють подібність юнака

до лиса. Авторське виконання образу – перемежовуване накладання фантастичних та реальних мазків на портрет героя – інтригує, приводить до необхідного сюжетного напруження: читач запитує себе, чи дійсно юнак – лис у людській подобі, чи це лише ілюзії героїні? Анімалістичний опис Генрі Гренфеля та вплетені казкові епізоди породжують *suspense* (*suspense* [19, с. 407]): до кінця розповіді юнак зберігає потенціал очікуваного чарівного перетворення.

“Лис” Лоренса вийшов через рік після публікації “біологічної фантазії” [11, с. 253] Девіда Гарнетта “Lady into Fox” (1922). Зіставляючи повісті двох авторів, ми бачимо міфопоетичний діалог на тему жіночої соціальної та гендерної ідентичності. Сучасники освоюють загальний символічний пласт, звертаючись до різних казкових протосюжетів, певного релігійного контексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лоуренс Д. Г. Счастливые приведения. Рассказы / Д. Г. Лоуренс. – М. 2006.
2. Лоуренс Д. Г. Лис. / Лоуренс Д. Г. // Собрание сочинений : в 7 томах. Том 7. Сумерки Италии. – М., 2008.
3. Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки / В. Я. Пропп. – Л., 1986.
4. Пропп В. Я. Морфология волшебной сказки / В. Я. Пропп. – М., 2001.
5. Скуратовская Л. И. Основные жанры детской литературы в историко-литературном процессе Англии XIX – начала XX века : дисс. доктора филол. наук / Скуратовская Л. И. – Днепропетровск, 1991.
6. Тодоров Ц. Введение в фантастическую литературу / Ц. Тодоров. – М., 1897.
7. Фрейд З. Архаические черты и инфантилизм сновидения. / З. Фрейд. Лекции по введению в психоанализ и Новый цикл. – М., 2006.
8. Фрейд З. Исполнение желания / З. Фрейд // Лекции по введению в психоанализ и Новый цикл. – М., 2006.
9. *Aesop's Fables*. Selected and Adapted by Jack Zipes / Aesop's Fables. – Penguin Books, 1996
10. Briggs K. M. A Dictionary of British Folk-tales in the English Language. Incorporating the F. J. Norton Collection. Part A. Folk Narratives / Briggs K. M. – L.-N.Y., 2005.
11. *Browning D. C. Everyman's Dictionary of Literary Biography. English & American* / Browning D. C. – L.-N.Y., 1958.
12. *Garnett D. Lady into Fox* / Garnett D. – Wildside Press, 2005.
13. *Lawrence D. H. Fantasia of the Unconscious* / Lawrence D. H. – N.Y., 1922.
14. *Lawrence D. H. Glad Ghosts* / Lawrence D. H. – L., 1976.
15. *Lawrence D. H. The Fox* / Lawrence D. H. – Read How You Want, 2008
16. *Matteson R. Bluegrass Picker's Tune Book* / Matteson R. – Mel Bay Publications, 2006.
17. *Partridge E. Origins. A Short Etymological Dictionary of Modern English* / Partridge E. – L.-N.Y., 2006.
18. *Poplawski P. D.H. Lawrence. A Reference Companion* / Poplawski P., Worthen J. – Greenwood Publishing Group, 1996.
19. *Quinn E. A Dictionary of Literary and Thematic Terms. Second edition* / Quinn E. – N.Y., 2006.
20. *Sinzelle C. Skinning the Fox: A Masochist's Delight* / Sinzelle C. // Preston P., Hoare P. D. H. Lawrence in the modern world. – CUP, 1989.

Стаття надійшла до редколегії 22.10.2011

Прийнята до друку 02.11.2011

ANIMALITY AS A DISTINCTIVE FEATURE OF A MODERNIST FANTASY EXEMPLIFIED BY D. H. LAWRENCE'S THE FOX

Svitlana Kyiashko

*Oles Honchar National University of Dnipropetrovsk, Naharina Prospect,
72, Dnipropetrovsk, 49010,
e-mail: kyyashko@gmail.com*

The article attempts to go beyond a well-established Freudian reading of *The Fox* (1923) by examining the short novel's literary parallels. In the analysis, the story's functional events are marked with V. Propp's terms, such as lack/liquidation of the lack, interdiction/violation, the task/the solution, provision of a magical agent, etc. The analysis also highlights genre-specific features of the Lawrentian writing and identifies the areas in which further research can be done.

Key words: D. H. Lawrence, *The Fox*, modernist fantasy, zoomorphic fantasy, animalism, metamorphosis.

АНИМАЛИСТИЧНОСТЬ КАК ЧЕРТА МОДЕРНИСТСКОЙ “ФЭНТЕЗИ” ДЭВИДА ГЕРБЕРТА ЛОРЕНСА “ЛИС”

Светлана Кияшко

*Днепропетровский национальный университет имени Олесья Гончара,
пр. Гагарина, 72, г. Днепропетровск, 49010,
e-mail: kyyashko@gmail.com*

Рассмотрено содержательные параллели повести Д. Г. Лоренса “Лис” (1923) с британскими народными сказками и баснями Эзопа; выдвинуто предположение о философском обосновании центральной мифологемы “Лиса”.

Ключевые слова: Лоренс, Лоуренс, Лис, модернистская “фэнтези”, зооморфная “фантазия”, анимализм, метаморфоза.